

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ
FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR PERFORMANCE
Performance studio

**KÝČ VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ A JEHO PŘÍTOMNOST
V MÉ PRÁCI**

KITSCH IN VISUAL ARTS AND THE PRESENCE OF KITSCH IN MY WORK

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BACHELOR THESIS

AUTOR/KA PRÁCE MARKÉTA OLŠAROVÁ

AUTHOR

VEDOUcí PRÁCE Mgr. BARBORA TRNKOVÁ

SUPERVIS

BRNO

2021

OBSAH DOKUMENTACE:

TEXTOVÁ ČÁST	s. 2–6
OBRAZOVÁ ČÁST	s. 7–9

TEXTOVÁ ČÁST

ANOTACE

V mé práci se zabývám kýčem, který se objevuje v mém životě, mé tvorbě a v domácnostech lidí které znám. Zkoumám jeho podobu a jeho přínos, kromě chytání prachu. Porovnávám jeho odsuzovanou emoční dovednost, s přínosem pro naše osobní potěšení. Hledám význam kýče s ohledem na vkus, jež může být sám o sobě další kapitolou mé práce. V průběhu mé práce vznikla krátká videa na toto téma, která bych ráda zakomponovala do výsledné instalace.

ÚVOD

Nacházíme se v době moderní, nýbrž postmoderní a brzy bude tato doba vystřídána nějakou další etapou vývoje umění. Náš pohled na umění se liší od pohledu našich předchůdců, jež žili jen pár desítek let před námi. Umění se bez ohledu na dobu tradičně také rozděluje na umění vysoké a nízké. Pojem kýč všichni dobře známe a hojně tohoto slova užíváme. Myslíme si, že sami dobře víme, co představuje. Já si zde ale chci znovu položit otázku, co kýč je a co není? Obecně se dá říci, že kýčovitý předmět je takový, který bývá technicky špatně provedený, má neladící barvy, špatnou formu a postrádá obsah či přesah. Tento názor je ale třeba uvést na pravou míru, což se ukazuje jako velmi nesnadný úkol. Co tedy víme o vzniku kýče? Máme řady odborných názorů, taktéž mnoho pramenů, z nichž se můžeme o kýči dozvědět různé teze. To je způsobeno nejspíše tím, že kýč je sám o sobě velmi subjektivní a těžko uchopitelný. Všimla jsem si, že autoři, s jejichž interpretací kýče jsem se za dobu studia setkala, se k tématu kýče snaží přistupovat nezaujatě.

Zabývám se tedy jakýmsi osobním zkoumáním, přítomností, působením a odhalením kýče. Taktéž jeho významem či přínosem pro nás jako tvořivé bytosti. Není pochyb, že pro umění vysoké je kýč přínosem, je totiž jakýmsi protipólem. Nebylo by vysokého umění, nebylo-li by nízkého.

Má bakalářská práce začala rozhovory s lidmi, kteří mi poskytli jednu či dvě věty na dotaz, co je pro ně kýč. Uvedli například: ošklivý pohled z Benátek nebo plyšová hračka s obrovskými očima. Ti lidé, kteří se o umění alespoň v nějaké rovině zajímají jmenovali například: obrazy romantických umělců, obrazy od Williama Mallorda Turnera nebo také obrazy impresionisty Auguste Renoira.

Kýč je tedy všudypřítomný a autoři jako Tomáš Kulka či Hermann Broch datují jeho počátek do 19. století. Je to doba kdy lidé toužili po inovaci a čím dál větší přesvědčivosti elegance a vznešenosti své doby. Umělecké slohy se mísily, intenzivně se zdobily veškeré fasády, až celá tato dekorativnost pohltila svou vlastní podstatu. Místo vznešenosti vznikala přeplácánost. Způsob, který měl budovám přidat na vážnosti je vlastně zabalil do deky z růží a trnů. Z úst výše jmenovaných autorů vyšla tvrzení, která však čtenáři dávají na výběr, zdali uznají, že je kýč defektní nebo naopak přínosný, ačkoli je zde častěji znatelné, čemu autor fandí. Teze autorů, kteří se zabývají tématem kýče se od sebe liší ve způsobu zpracování. V některých případech se soustředí na sociologické pojetí, jindy na estetické, atd.

Zde si můžeme uvést dva příklady:

Autor Tomáš Kulka „*Umění a kýč*“ s jeho teorií o defektnosti kýče, která potvrzuje jeho defektnost uměleckou i estetickou. Tvrdí, že kýč využívá fungujících zobrazení umění, s tím rozdílem, že v jeho podání se dílu nedostává inovace a inspirace tak, jako u vysokého umění, kdy nás dílo duševně obohatí. A právě proto je kýč umělecky defektní. Podle Hermanna Brocha jsou dějiny umění psány hlavně průměrnými díly. A tato průměrnost romantismu chybí, neboť tvoří jen díla naprosto geniální nebo naprosto kýčovitá.¹

Obecný pohled tedy nechám na chvíli za zády a podívám se na můj osobní pohled, jakožto milovníka romantismu. Je to doba 19. století, kdy měšťané začínají být majetní, avšak stále utlačovaní šlechtou a pravidly. Prahnu po vzrušení, zábavě a okázalosti. Právě tato doba je zvána „Matkou kýče“, ačkoli v době svého vzniku sama kýčem nebyla.

KULKOVY TEZE

Tomáš Kulka vypracoval tři podmínky, kterými by se měla objasnit definice kýče:

„1. kýč zobrazuje objekty nebo témata, která jsou všeobecně považována za krásná, nebo která mají silný emocionální náboj.

2. tyto objekty a témata musí být okamžitě identifikovatelná.

3. kýč substantivně neobohacuje asociace spojené se zobrazivým tématem.“² (Kulka 2000: 57)

K BODU PRVNÍMU

Jsem takřka přesvědčena o tom, že každá situace v našem životě s sebou nese a taktéž zanechává jedinečný pocit, pocit nenahraditelný a sobě upřímný. Pro mě není nic příjemnějšího než-li vybavit si krásnou vzpomínku. Marketéři a reklamní tvůrci toto vědí a tak své produkty nabízí právě na základě provokace našich emocí. Umělcům je toto ale odepřeno a tato tvorba se řadí mezi kýč. Proč tomu tak ale je? Odpověď může být právě v historii, kdy kýč byl pouhou náhražkou originálu. Levnější, nepravou variantou nějakého obrazu, stvořený pro levný estetický zážitek. Toto je navazující téma, o které bych se v budoucnu ráda zajímala.

K BODU DRUHÉMU

Zde nám pan Kulka k bodu druhému říká, že kýč musí být jasný a rozeznatelný, takže nejlépe když zobrazuje námět tak jak jej známe. Třeba kubismus ve své době, tuto podmínku nesplňoval. Jasně vyobrazení šťastné rodiny s malým štěnětem po boku, při záři zapadajícího slunce, je tak jasné a milé, že právě toto je pro mě perfektním kýčem. Všimněme si, že právě reklamy z 90. let se soustředí přímo na tuto rodinnou a šťastnou atmosféru, každá reklama má melodickou znělku a ukazuje situace, kde syn přináší bonboniéru své staré matce a její štěstí je natolik opravdové, že bychom věřili každému úsměvu.

¹ BROCH, Hermann a Milan KUNDERA, ŠIMÁK, Petr, ed. *Román – mýtus – kýč: eseje*. V Praze: Dauphin, 2009. Studie (Dauphin). ISBN 978-80-7272-215-0.

² KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. Vyd. 3. Praha: Torst, 2014. ISBN 978-80-7215-477-7

Kdy žena přivoní k čerstvě vypranému prádlu a celý svět rázem dostává nové, živé barvy. Zde je jasná okamžitá identifikovatelnost kýčového tématu, působící na naše touhy či představy.

K BODU TŘETÍMU

Kdybych měla toto popsat nebo někomu říci, kdo nezná tuto literaturu, řekla bych, že v kýči nemáme hledat nic nového, žádný přesah. Že se za ním neskrývá nic víc, než na první dojem vidíme. Působí právě tou jasností, třeba jako zobrazení rozkošného miminka, štěňátka, koťátka či krásné krajinky s chatkou, ve kterém by si mnozí z nás nejraději rozpálili krb a stvořili atmosféru domácího tepla. Jediné co mohu k tomuto říci je, že spousta z nás prahne po zdánlivé vidině štěstí, pro každého je to však něco jiného. Pro někoho rodina, která je šťastná v krásném domě, kdy příbuzní gratulují se srdcem plným lásky a přejí vše dobré. Pro dalšího to jest skvělá práce, kdy dělá, co jej baví a je za to patřičně oceněn jak finančně, tak společností. Někomu dělá radost tvořit a žít bohémským životem, pro sebe nebo pro společnost, která se tímto směrem ubírá. Pro dalšího to může být svobodný cestovatelský sen, nezávislost a poznání jiných kultur, jimiž je přijímán nebo obklopen a ze kterých sepíše či natočí cestopis, za který dostane patřičné ocenění, a tak dále. Ale o tom oč lidé opravdu usilují, víme pramálo.

Tím chci říci, že člověk je společenskou bytostí, která není stvořena, aby žila sama. Máme individuální potřeby a pocity, žijeme především sami pro sebe, ale formuje nás právě přijetí skupinou, ke které směřujeme nebo ocenění lidmi, se kterými máme co dočinění. Zde se formuje právě kýč u nás samotných. Tvoříme něco pro naše bytí. Člověk bývá motivován například pozitivní zpětnou vazbou od svého okolí. Ne každý má dáno být druhým Leonardem, Einsteinem, či Gatesem nebo Darwinem. Ale tvoříme například malé lidové umění. Někdo si vybere pletení, někdo malování a někdo fotografování. Zobrazujeme, co vidíme kolem sebe, nemusíme tuto skutečnost přetvářet, zkrátka používáme své smysly.

ZÚŽENÍ

V jisté chvíli jsem se rozhodla svou práci někam směřovat nebo ji alespoň zúžit z takto velkého tématu, směrem k menší části a té se více věnovat právě po vizuální stránce. Tento úkol však nebyl vůbec snadný. V mém díle (v průběhu let) se kýč objevuje často, je podnícený právě mou vášní k romantismu, a ačkoliv jsem se snažila oprostít od tohoto faktu, stopové prvky v mé práci nadále zůstávají. Mou cestu překřížila touha přizpůsobit svou tvorbu lidem, ale to, jak jsem zjistila nebyla správná volba. Tvořit umění pro lidi je krásné, ale nesmí ztratit význam pro nás samotné. A tak jsem se tedy vrátila skoro na začátek a to jest domů. Má audiovizuální tvorba se tedy pohybuje na hraně kýče v mém "umění" a domácnosti.

CÍLE

Cílem mé bakalářské práce je najít východisko pro přijetí osobního či neosobního kýče a představit vám výsledný kýč, obraz každodennosti podle obrazu mého. Uvedu-li příklad: vzpomínková videa či fotky z našeho dětství vs. reklamní ztvárnění rodiny. Chtěla bych vám ukázat milník mezi citlivým zpracováním kýčovitého tématu, nebo jasné rozpoznatelné kýče či smyslově působící artefakty.

POPIS POSTUPU

Sama jsem prošla vývojem, který pramení u mluvení s lidmi, intimní situace, v nichž mi lidé a mí přátelé vyprávěli svůj příběh, ze kterého si odnesli hmatatelnou památku, třeba porcelánového slonečka, jehož odložili do vitríny. Další důležitou částí pro mě byla četba, tzn. objasnit sama sobě všemožné definice o přítomnosti kýče. S tím mi nejvíce pomohla kniha Tomáše Kulky. Zde jsem udělala mílové kroky v uvažování o kýči, jak jeho povrchnosti a části estetické, tak i přechod od romantismu přes průmyslovou revoluci, až po dnešní ráno. Další fází pro mne bylo začít více trávit čas sledováním a vnímáním věcí kolem mě. Tak se má práce začala stáčet k zaznamenávání právě těchto situací, pravých a prožitých. Snažím se, aby byly pozorovateli příjemné a citlivé. Nejsou nutně příliš kvalitní nebo strojené, zkrátka tak jak moment dal. Některé jsou doplněny o hudbu, jež nebyla součástí mé vlastní tvorby, nýbrž vypůjčenou, avšak známou lidem, jež jsou ve videu. Právě tyto situace a jejich zaznamenávání mě přivedlo k tomu, že když člověk zaznamenává něco, co je v dané chvíli krásné a prožité, nesoustředí se na to, zdali drží foťák správně nebo jestli výsledná fotografie bude nejkvalitněji provedená. Soustředí se na zachycení okamžiku.

Na základě mnou prožitých situací jsem tedy natočila krátká videa, ve kterých ukazují kýč v domácnosti a v mém životě. Snažila jsem se citlivě zaznamenat takto široké a komplikované téma v době koronaviru. Jako výsledek bych ráda vytvořila přenositelnou instalaci složenou z některých artefaktů mnou nasbíraných a právě těch výše zmíněných videí. Video první zaznamenává situace, které se naskytly právě v naší domácnosti, kdy rodina je pospolu u po-obědového rituálu. Rituály, jež máme naučené od svých rodičů, které se promítají právě v mé tvorbě a příkládám jim určitou důležitost. Pokusila jsem se zachytit atmosféru těch chvil. Ve druhém videu jsou záběry z rodinné vycházky. Záběry mají působit vzpomínkově a jemně, téma šťastné rodiny je pro mne taktéž důležité na této výzkumné cestě. Video třetí zachycuje atmosféru z mé komorní výstavy s názvem "Hodně kýče", kterou jsem uspořádala u mě doma.

MOJE TEZE

Kýč, který vzniká z vášně nebo osobního zájmu je však jiný než ten, který je mířený na spotřebitele nějakou korporací, či prodejcem. Kýč v domácnosti může být složen z obou těchto variant. Kříží se zde emocionální/citová rovina k daným věcem, jež byli darovány, jež připomínají určité životní situace, nebo jež byli vyrobeny danými lidmi doma na koleni, s věcmi, které jsou masově produkovány jako levné umění. Pak nastává tedy bod střetu, kdy masově produkováná věc, člověku přinese právě tu onu radost ze vzpomínky.

Často odsuzujeme věci, které „někdo dělá/vytváří“, z důvodu, že nám se nelíbí. To je způsobeno našim estetickým cítěním, našimi osobními soudy dané věci. Slovo kýč je používáno za účelem kritiky. Tudíž se význam tohoto slova nezmění, pokud jej člověk nezačne užívat ke chvále. Pro můj pohled je tu podstatný návrat domů, k tomu co je důvěrné a nabývá hodnoty tehdy, kdy nás ovládá jakýsi sentiment. Život je identifikovatelný a to my sami jako lidstvo jsme zvolili jazyk či to, jak věci pojmenujeme. Je zřejmé, že věci vnímáme stejně a přesto odlišně. To mě přivádí právě k impresionismu, dnes jej vnímáme jako cennou součást historických dějin a nepřijde nám nikterak podivné, že by strom byl fialový či nebe žluto-oranžové, právě v obrazech impresionistů či jejich nástupců.

KÝČ OSOBNÍ A KÝČ NEOSOBNÍ

Zde se chci zaměřit na část, která pochází z mého bádání, mé nové rozdělení, které je pro mou osobu přínosné. A na to, co nám tato moje „teze“ sděluje. Kýč osobní je podle mé úvahy tedy jakýmsi rysem naší lidské osobnosti. Podstatné zde na tom je to, že kýč osobní nám dává pocit bezpečí, je svým způsobem důvěrný a tím pádem pro nás může a nemusí nabývat hodnotu. Kýč neosobní je tedy protipólem, je postaven pouze vedle nás, kdy jej vnímáme jen z části, protože my sami k němu nemáme citový vztah. Oba kýče mohou evokovat to samé, ale jeden z nich pro nás může být cennější a druhý méně. Například fotka vašeho pejska vs. fotka nějakého psa.

Kýč jako takový je však v umění vysokém pro svou důvěrnost spíše odsuzován, jako přímá provokace emocí, jež neobohacuje ničím novým. Pravdou ale také může být, že nás obohacuje o opakovatelný blahý pocit, který je evokován právě danou známou milou věcí. Nemusí být však nikterak nový, naopak nám může být známý a tím pádem milý či bezpečný. Zadává nám jakousi jistotu opakovatelnosti štěstí, jež jsme už prožili.

ZÁVĚR

Na závěr jsem si položila otázku kontextu. Všimla jsem si jistých podobností u mé práce s tím, co dělají známí umělci. Mám pocit, že tematicky je zde určitě podobné dílo Vladimíra Tretchkoffa, přezdívanému „Král kýče“. Dalším neméně důležitým je zde Jeff Koons, který mě zaujal svou cestou od POP-artu po zájem o konzum, tvorbu velkých banálních předmětů tak i zvětšeniny porcelánových figurek. Tento můj osobní výzkum mi přinesl mnoho zajímavého. Začala jsem více pozorovat věci kolem sebe a soudit jejich hodnotu. Avšak jsem nedošla k jednomu uspokojivému výsledku, spíše k mnoha otázkám. Přesto jsem zde našla jeden přínosný poznatek o kýči. Nazvala jsem jej kýčem osobním či neosobním. Ráda bych nadále pokračovala v této tematice s podobným nádechem.

OBRAZOVÁ ČÁST

Domácnost
Snímek z videa č. 1 - část první

Domácnost
Snímek z videa č. 1 - část první

Domácnost
Snímek z videa č. 1 - část druhá

Exhibition/výstava-Hodně kýče
Snímek z videa č. 2

Exhibition/výstava-Hodně kýče
Snímek z videa č. 2

Exhibition/výstava-Hodně kýče
Snímek z videa č. 2